

Editörler

Prof. Dr. Mustafa Talas - Dr. Öğr. Üyesi Gökçen Çatlı Özen

KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ

Yazarlar

Prof. Dr. Ahmet Onay
Prof. Dr. Dolunay Şenol
Prof. Dr. Mustafa Talas
Prof. Dr. Sadettin Paksoy
Doç. Dr. Ahmet Burak Kahraman
Doç. Dr. Aysel Günindi Ersöz
Doç. Dr. Nihat Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Nuri Dicle
Dr. Öğr. Üyesi Aylın Dikmen Özarlan
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Sili Kalem
Dr. Öğr. Üyesi Erdiñ Kineşçi
Dr. Öğr. Üyesi Gökçen Çatlı Özen
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çebi
Dr. Öğr. Üyesi Sevda Özütürker
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Barut
Sezgin Erdem

Editörler
Prof. Dr. Mustafa Talas - Dr. Öğr. Üyesi Gökçen Çatlı Özen
Kültürel Antropoloji

ISBN: 978-605-9498-50-0

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı: 2019

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Atabasım San. ve Tic. A.Ş.

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

Önsöz

Kültürel Antropoloji, sosyoloji ve antropoloji bilimlerinin ortak etkileşiminin ürünü olarak bir alt disiplin şeklinde gelişmiştir.

Sosyal bilimler için disiplinlerarası bir özelliğe sahip olan bu alan ile ilgili olan disiplinler, antropoloji ve sosyolojinin haricinde; psikoloji, sosyal psikoloji, felsefe, ekonomi, tarih, coğrafya, anatomi, arkeoloji, sanat tarihi, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler vs. şeklinde sıralanabilir. Konusu insan ve çevresi olan bütün bu alanlar, toplumsal bilimler ya da insan bilimleri olarak adlandırılmaktadır. Bu bilimlerin hepsinden faydalanan antropoloji ise, “insan bilimi” ya da “insan çeşitliliğine bir bakış” şeklinde ifade edilebilir.

Antropoloji biliminin alt dalları nelerdir gibi bir soru ile karşılaşıldığında, buna iki alt dalı vardır şeklinde cevap vermek gereklidir. Bu alt dallardan birincisi, insanı canlı bir organizma olarak fiziksel, bedensel özellikleriyle değerlendirmeye tabi tutan fizikî antropoloji; ikincisi ise insanı sosyo-kültürel boyutuyla analiz eden sosyal ya da kültürel antropolojidir.

Bu eser de, sosyal ya da kültürel antropoloji kitabı olarak tasarlanmış olup, önemli bir açığı doldurmayı amaçlayan niteliğe sahiptir. Eserin birinci bölümünde, antropolojinin alanı, konusu ve sınırlarının izahı Sayın Dr. Aylin Dikmen Özarlan tarafından hazırlanmıştır. Bu bölümde, tarihi süreçte antropolojinin doğuşu ve gelişiminden sonra ilgili olduğu diğer alanlar ele alınmıştır.

Birinci bölümden sonra kültürel antropoloji alanı için önemli konular, sırasıyla, geniş bir bakış açısıyla, ele alınmıştır. İkinci bölümde kültürel antropolojide kullanılan araştırma yöntem ve teknikleri Sayın Dr. Sevda Öztürker tarafından hazırlanmıştır. Kapsamlı bir yöntem çalışması olarak öne çıkan bu bölüm anlamlı bir katkı niteliğinde olmuştur. Üçüncü bölüm ise Doç. Dr. Aysel Günindi Ersöz tarafından hazırlanmış olan kültür ve kültür kuramları adıyla hazırlanmıştır. Sosyoloji, antropoloji ve psikoloji için başta olmak kaydıyla; disiplinlerarası bir mesele olan kültür, Sayın Günindi Ersöz tarafından önemli bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Bundan sonra, dördüncü bölüm olarak biyolojik ve sosyal evrim konusu, evrim hakkındaki farklı anlatım biçimiyle, Sayın Dr. Ayşegül Sili tarafından hazırlanmıştır. Beşinci bölüm olarak uyarlanma konusu tarafımdan hazırlanmıştır. Altıncı bölümde günümüz toplumbilimsel araştırma konularının en popülerlerinden birini temsil eden etnisite konusunu Sayın Dr. Erdinç Kineşçi ele almıştır. Etnisite ile ilgili tartışmalar göreceli bakış açısıyla yaklaşım gösterilen hususlardandır. Bu bağlamda Kültürel Antropoloji kitabının önemli açıklarından birini kapatması bakımından anlamlı olmuştur.

Sayın Prof. Dr. Sadettin Paksoy, önemli bir gayretle antropoloji açısından ekonomik sistemlerin önemini yedinci bölüm olarak dizayn etmiştir. En ilkel toplumdaki en modernine kadar bütün toplumsal yapıların olmazsa olmazları arasında yer alan ekonomik sistemler Sayın Paksoy tarafından çok güzel bir biçimde analiz edilip takipçilerin hizmetine sunulmuştur.

Toplumsal yapılardaki önemli alt sistemlerden olan siyasal sistemlerin kültürel antropoloji kitap içeriğinde bulunması anlamlıdır. Sayın Doç. Dr. Nihat Yılmaz, önemli toplumsal kurumsal sistemler bütünü olan siyasal sistemleri büyük bir titizlikle hazırlamıştır. Toplumsal yapılardaki bir diğer önemli husus olan din ve inanç sistemleri sosyal antropoloji açısından Sayın Prof. Dr. Ahmet Onay tarafından hazırlanmıştır. Son dönemlerin en çok ilgi çeken konularının başında gelen Toplumsal Cinsiyet hususu Sayın Prof. Dr. Dolunay Şenol ile Sezgin Erdem tarafından önemli bir detayla hazırlanmıştır. Evlilik aile ve akrabalık konusu hem geçmiş hem de günümüz göndermeli olarak Sayın Doç. Dr. A. Burak Kahraman tarafından hazırlanmıştır. Bu bölümde, son dönemlerdeki sosyo-kültürel değişimden etkilenen aile ve evlilik kurumunun geniş boyutlu analizi yapılmıştır. Dr. Yaşar Barut, Dr. Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Nuri Dicle ile Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çebi on birinci bölümde, dil ve iletişim konusunu daha önceki antropoloji ve sosyal antropoloji kitaplarından daha geniş ve kapsamlı biçimde hazırlamıştır. Bu bölümde, dil ve iletişim konusu bir etkili iletişim modeli şeklinde hazırlanmıştır. Son bölümümüzü ise Doç. Dr. Gökçen Çatlı Özen büyük bir titizlikle hazırlamıştır. Bu bölüm özellikle güncel popüler sosyal meselelere vurgu yapan önemli bir çalışma niteliğindedir.

Kültürel Antropoloji başlığındaki bir eser olarak literatürde yerini alacak olan bu kitap, edebiyat fakültelerinin sosyoloji, antropoloji, psikoloji ve felsefe bölümlerinin, eğitim fakültelerinin rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve sosyal bilgiler öğretmenliği programlarının yanı sıra dil ve iletişim ile ilgilenen programlarının temel eseri olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Bu eserin hazırlanmasında emeği geçen bütün meslektaşlarıma ve bu çalışmanın organize aşamasından, baskı aşamasına kadar her aşamayı yürüten Lisans Yayıncılık çalışanlarına teşekkürlerimizi sunarız.

İstanbul, 2019

Editör
Prof.Dr. Mustafa Talas
Dr. Öğr. Üyesi Gökçen Çatlı Özen

İÇİNDEKİLER

Önsöz	III
Bölüm 1 KÜLTÜREL ANTROPOLOJİNİN ALANI VE KONUSU	11
1.1. Antropolojinin Gelişimi	17
1.2. Antropolojinin Konusu	22
1.3. Antropolojinin Alt Dalları	23
1.3.1. Fiziki (Biyolojik) Antropoloji	23
1.3.2. Arkeoloji	25
1.3.3. Linguistik Antropoloji	26
1.3.4. Uygulamalı Antropoloji	26
1.3.5. Kültürel Antropoloji	27
Yararlanılan Kaynaklar	31
Bölüm 2 KÜLTÜREL ANTROPOLOJİDE ARAŞTIRMA YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	33
2.1. Nicel Araştırmalar	37
2.2. Nitel Araştırmalar	37
2.3. Alan Araştırması	38
2.3.1. Alan Araştırmasının Özellikleri	40
2.4. Antropolojinin Özgün Yöntemi: Etnografya	41
2.5. Etnografik Araştırma Teknikleri	41
2.5.1. Gözlem ve Katılımcı Gözlem	42
2.5.2. Mülakat (Görüşme)	43
2.5.2.1. Yapılandırılmış Görüşme	44
2.5.2.2. Yapılandırılmamış Görüşme	44
2.5.3. Soyağacı Yöntemi	45
2.5.4. Konuya Vakıf Kişiler	45

2.5.5. Yaşam Öyküleri	46
2.5.6. Sorun Odaklı Çalışmalar	47
2.5.7. Boylamsal Araştırma	47
2.6. Survey (Tarama) Araştırması	47
2.7. Doküman Analizi	48
Yararlanılan Kaynaklar	50

Bölüm 3 **KÜLTÜR VE KÜLTÜR KURAMLARI**

53

3.1. Kültürle İlgili Bazı Temel Kavramlar	54
3.1.1. Kültürün Özellikleri	57
3.2. Kültür Kuramları	59
3.2.1. Evrimci Kuramlar	60
3.2.1.1. Lewis Henri Morgan	60
3.2.1.2. Sir Edward Burnett Tylor	61
3.2.2. Tarihsel Tikelcilik	62
3.2.2.1. Franz Boas	62
3.2.2.2. Alfred Lewis Kroeber ve Clyde Kluckhohn	63
3.2.3. İşlevselcilik ve Yapısal İşlevselcilik	64
3.2.3.1. Bronislaw Malinowski	64
3.2.3.2. Radcliffe-Brown	65
3.2.4. Maddeci Değişim Kuramları	66
3.2.5. Yapısalcılık	68
3.2.5.1. Claude Lévi-Strauss	68
3.2.6. Kültür ve Kişilik Kuramları	70
3.2.6.1. Ruth Benedict	71
3.2.6.2. Margaret Mead	72
3.2.7. Diğer Kuramlar	72
3.2.7.1. Simgesel/Yorumsamacı Kuramlar	72
3.3. Kültürel Süreçler	73
Yararlanılan Kaynaklar	74

Bölüm 4 **EVİRİM**

75

4.1. Evrim ve Yaratılış Üzerine Tezler	76
4.2. Darwin'in Evrim Yaklaşımı ve Evrimci Yaklaşımlar	77
4.3. Biyolojik Evrim	80
4.4. Sosyal Evrim	85
Yararlanılan Kaynaklar	89

Bölüm 5
UYARLANMA

91

5.1. Uyarlanma	93
5.2. Uyarlanma ile Keşif ve İcatlar Arasındaki İlişki	96
5.3. Avcı-Toplayıcılık Dönemi	97
5.4. Göçebe Bahçıvanlık Dönemi	99
5.5. Tarım Toplumu Dönemi	102
5.6. Endüstri Toplumu Dönemi	103
5.7. Küreselleşme Döneminde Uyarlanma	105
5.8. Uyarlanma Bir Kültürel Gelişim Meselesidir	107
Yararlanılan Kaynaklar	109

Bölüm 6
ETNİSİTE

111

6.1. Kavramın Kısa Tarihsel Gelişimi	113
6.2. “İrk” ve Etnisite	115
6.3. Etnisite Kavramının Etimolojisi ve Tarihselliği	118
6.4. Etnisitenin Günümüzdeki Anlamı	121
6.5. Etnisiteye Dair Yaklaşımlar	122
6.5.1. İlkselci (Primordiyal) Yaklaşımlar	123
6.5.2. Araçsalıcı (Durumsalıcı) Yaklaşımlar	127
6.5.3. İnşacı Yaklaşımlar	130
6.6. Etnisite ve Diğer Sosyal Olgular	133
Yararlanılan Kaynaklar	137

Bölüm 7
EKONOMİK KAVRAMLAR

139

7.1. Üretim	140
7.1.1. Üretim Faktörleri (Kaynaklar)	142
7.2. Tüketim	144
7.3. Mübadele (Değişim)	145
7.4. Mülkiyet	146
7.5. Para	149
7.6. Piyasa	150
7.6.1. Satıcı Piyasaları	152
7.6.2. Alıcı Piyasaları	155
7.7. İş Bölümü	157
7.8. Ekonomik Sistemler	168
7.8.1. Piyasa Ekonomisi (Kapitalizm)	159

7.8.2. Sosyalizm (Merkezi Planlama Ekonomisi)	162
7.8.3. Karma Ekonomi (Demokratik Planlama)	164
Yararlanılan Kaynaklar	166

Bölüm 8 **SİYASAL SİSTEMLER**

167

8.1. İkel Topluluklarda Siyasal Sistem ve Yönetim	171
8.1.1. Takımlar ve Yönetim	173
8.1.2. Kabileler ve Yönetim	174
8.1.3. Şeflik Yönetimi ve Erken Devlet	176
8.2. Tarım Topluluklarında Yönetim ve Siyasal Sistem	179
8.3. Endüstriyel Topluluklarda Siyasal Sistemler	184
8.4. Tabakalaşma	185
8.5. Devlet	189
8.6. Modern Dünya Sistemi	192
Yararlanılan Kaynaklar	196

Bölüm 9 **DİN**

199

9.1. Kültürel Antropoloji ve Din	200
9.2. Din Antropolojisi ve Teoloji	204
9.3. Din Olgusu ve İnsan	204
9.4. Dinin Kökenine ve Gelişimine Dair Çalışmalar	208
9.5. Dinin Bireysel ve Sosyal Fonksiyonuna Dair Çalışmalar	210
9.6. Son Dönemde Yapılan Çalışmalar	213
Yararlanılan Kaynaklar	217

Bölüm 10 **TOPLUMSAL CİNSİYET**

219

10.1. Temel Kavramlar	221
10.1.1. Cinsiyet (Sex)	221
10.1.2. Toplumsal Cinsiyet (Gender)	221
10.1.3. Ataerkil ve Anaerkil Yapılanmalar	223
10.1.4. Toplumsal Cinsiyet Algısı	225
10.1.5. Toplumsal Cinsiyet Roller	225
10.1.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	226
10.2. Toplumsal Cinsiyetin Ajanları	228
10.2.1. Aile	228
10.2.2. Okul	239

10.2.3. Kitle İletişim Araçları ve Medya	231
10.2.4. Sosyalizasyon Süreci	232
10.3. Toplumsal Cinsiyetle İlgili Kuramsal Açıklamalar	234
10.3.1. Psikanalitik Kuram	234
10.3.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	235
10.3.3. Bilişsel Gelişim Kuramı	236
10.3.4. Kültürel Yaklaşım	237
10.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Önemi	238
10.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Sonuçları	240
10.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması	242
Yararlanılan Kaynaklar	244

Bölüm 11 **AİLE, EVLİLİK, SOY VE AKRABALIK**

247

11.1. Aile	249
11.2. Evlilik	252
11.3. Evlilik Biçimleri	253
11.3.1. Eş Sayısına Göre Evlilik Biçimleri	253
11.3.2. İkinci Evlilikler: Sorarat, Levirat, Hayalet Evlilik ve Taygeldi Ailesi Evliliği	256
11.3.3. Satın Alma ya da Değiş-Tokuş Yoluyla Evlenme	257
11.3.4. Farklı Toplumsal Birimlere Göre Evlilik Biçimleri	259
11.3.5. Eşlerin Yerleşim Yerlerine Göre Evlilik	260
11.4. Evlilikte Ensest Tabusu	261
11.5. Soy ve Akrabalık	262
Yararlanılan Kaynaklar	269

Bölüm 12 **DİL VE İLETİŞİM**

271

12.1. Dilin Niteliği	272
12.2. Biyolojik Bakımdan İnsanın Konuşması	280
12.2.1. Davranışçı Kuramlar	280
12.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramları	281
12.2.3. Psikolinguistik Kuramlar	281
12.3. Beden Dili ve Sözel Olmayan İletişim Biçimi	282
12.3.1. İletişimde Beden Dilinin ve Sözel Olmayan İletişim Biçiminin Önemi	283
12.3.2. İnsanlar Arası İlişkilerde Beden Dili ve Sözel Olmayan İletişim Biçimi	284
12.3.2.1. Kişilerarası Mesafeler ve Selamlaşma	284

12.3.2.2. Jest ve Mimikler	288
12.3.2.3 Yüz İfadeleri, Gözler ve Bakışlar	289
12.3.2.4. Baş Hareketleri	292
12.3.2.5. Eller, Kollar ve Parmaklar	293
12.5. İletişim	293
12.5.1. İletişimin Öğeleri	295
12.5.2. İletişimin Süreçleri	297
12.5.3. İletişim Türleri	300
12.5.4. İletişim Becerileri	304
Yararlanılan Kaynaklar	306

Bölüm 13

KÜRESELLEŞMENİN ETKİLERİ

311

13.1. Küreselleşme	313
13.2. Modernleşme	317
13.3. Yoksulluk ya da Yoksulluğun Küreselleşmesi	321
13.4. Zenginlik	323
13.5. Yaşlılık	325
13.6. Engellilik	330
13.7. Kadın Hareketleri	334
13.8. Çalışma ve Çalışmama	336
13.9. Kültürel Çeşitlilik, Çok Kültürlülük, Kültürel Çatışmalar ve Sorunları	338
13.10. Gençlik Hareketleri	342
13.11. Çevre Sorunları	345
13.12. Obezite Sorunu	347
Yararlanılan Kaynaklar	349